

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația:
Bd. Academiei, 3,
Strada Edgar Quinet, 4.
BUCUREȘTI

Redactori:
D. ANGHEL, ST. D. IOSIF, M. SADOVEANU,
G. SANDU-ALDEA, I. SCURTU

ABONAMENTUL ANUAL
în țară 10 lei
în străinătate . 12 »

CU PRILEJUL ÎNCHIDERII EXPOZIȚIEI NAȚIONALE

— CÎTEVA REFLEXIUNI GENERALE —

Noul oraș, cu lumina-î feerică și cu albele-î clădiri în stil romînesc, cu podoabele-î strălucitoare și cu populația totdeauna vioaie și sărbătorească, orașul drăgălaș răsărit ca prin farmec pe întinsul cîmp al Filaretului, — va dispăre iarăși în lumea basmelor din care pare să fi venit. Ca la un semn magic, ca de voințaneînduplecată a unui vrăjitor, palatele curate și cochete se golesc de bogățiile lor, unele din ele încep chiar să se dărîne și toate se cufundă văzînd cu ochiî în tăcerea pustietății, toate trec în stăpînirea iernii și-a întunerecului; a plecat și lumea veselă, care mișuna nerăbdătoare încolo și încoace, a plecat parcă nici n'ar fi fost... Numai cîteva din cele mai mărețe palate, apoî parcul frumos cu drumurile și cărările pustii și poate două-trei localuri de petrecere, mîngiate cînd și cînd de orbitoarea lumină electrică, ce va mai lupta cu întunerecul tot mai stăpîn, vor spune încă trecătorilor de strălucirea și viața și bucuria nesfirșită ce ca ieri împărățiseră pe-aici.

Expoziția Națională, innălțată prin nuncă grea și scumpă, distrusă prin ieftină și ușoară strădanie, se va închide, se va închide — foarte cuminte — pentru totdeauna, cum se cuvenia spre cînstea jubileului vrednic de slavă al Domniei de patruzeci de ani plini, care este Domnia M. S. Regelui. În zvonul discursurilor oficiale mulțumite, în sunetele triumfătoare ale imnurilor jubilar, în sgomotul și zburdălnicia celei din urmă zile de viață a sa, orașul fermecat de pe Cîmpia Filaretului se va adînci în taina nopții și a morții de veci.

Însă din ceia ce a fost odată, ca 'n povești, acest oraș al luminei, al veseliei, al mișcării neînterupte, al sărbătorilor, al bunelor fapte romînești și al păcatelor străine, din scurta sa istorie de cîteva luni și din ruinele lui, se vor păstra pentru cei înțelegători prețioase experiențe, învățături de cel mai mare folos în viitoarea îndrumare po-

litică și socială a țerii, în viitoarea activitate culturală a neamului românesc întreg și nedespărțit în aspirațiile sufletului său.

Se va păstra, de asemenea, pomenirea fericită a unor mai *momente naționale* în veci binecuvântate, în veci sfințite de lacrimile duiosae ale noastre ale tuturor, pe deplin cinstite de lauda și a celor mai aprigi critici ai Expoziției Naționale.

Cîteva din acele învățături pline de înțelepciune, cum sînt toate învățăturile ce răsar din experiența proprie, precum și însemnătatea adevărată a momentelor mari pe care le atinserăm, trebuie în deosebi scoase la iveală acum, după închiderea Expoziției, cînd nu se mai pot cere «oare-cari reserve» în mărturisirea cuvîntului verde și nici se mai poate trage la îndoială oportunitatea criticei asupra diferitelor fapte și fenomene ale vieții publice romînești puse în lumină clară cu prilejul serbărilor jubulare.

Cine s'a plimbat mai des pe căile și prin palatele Expoziției necrușîndu-și nici ochii, nici mintea în observarea și cîntărirea multelor lucruri ce parcă se 'mbulziau spre a fi luate în seamă, cine și-a lămurit fără nici un gînd prea personal toate împrejurările în care s'a început și s'a săvîrșit această operă, toate pricinile care au hotărît să nu reușiască nici mai bine, nici mai rău decît a reușit, — acest judecător obiectiv își va spune că nu se putuse face, de către nimeni, o Expoziție mai «națională», în bine și în rău, adevărată mai credincioasă în oglindirea stării de lucruri petrecute în cursul celor patru-zeci de ani, mai actuală din toate punctele de vedere, mai caracteristică pentru felul de gîndire, de simțire, de muncă al generațiilor care au îmbătrînit în aceste patru decenii. De la cea dintîiu pînă la cea din urmă distribuire a întreprinderilor de tot soiul pe la diferite persoane, de diferită naționalitate, de la atitudinea foarte expresivă a celor două tabere politice — una a stoarcerii, cealaltă a lăcomirii «puterii» — pînă la atitudinea opiniei noastre publice și a străinătății, de la cel mai neînsemnat pavilion pînă la cel mai de seamă, de la cel mai mic pînă la cel mai istoric fapt în legătură cu Expoziția, totul s'a petrecut așa cum era firesc să se petreacă în starea sufletească de astăzi a poporului românesc. Nici chiar pavilioanele Romînilor de peste hotare n'au făcut abatere de la această linie generală, și acelaș judecător obiectiv a trebuit să rămînă mult mai încîntat de pavilionul bucovinean așa de modest, dar minunat orînduit și pe ales înzestrat, de cît de pavilionul, mai imbielșugat, dar mai unilateral, mult mai puțin orînduit și mult mai puțin select în obiectele expuse, al Romînilor din Ardeal și Ungaria.

Ca fenomen general din Expoziția întregă avem să remarcăm

mai ales faptul, *de îndreptat* pentru viitor, că și astăzi bogățiile pământului românesc, ale țărilor locuite de Romîni, de asemenea însușirile naturale ale inteligenței și simțirii românești, nu sînt nici pe departe ajunse de felul nostru de muncă, de spiritul nostru de organizație, cu un cuvînt de cultura deplină a forțelor noastre naturale. De aci lipsa de sistem în orînduirea multor pavilioane; de aci amestecul bizar din Palatul Artelor; de aci nesocotirea saŭ puțina luare în seamă a factorilor celor mai hotărîtori în viața publică românească, în special nesocotirea *literaturii* și puțina luare în seamă a *istoriei* românești; de aci invazia americană, uneori chiar africană și asiatică a tuturor exploataților străini, aduși la Expoziție de toate vînturile dușmănoase; de aci unele distracții copilărești ori imorale printre frumoase lucruri și acțiuni de cultură; de aci atîtea și atîtea din greșalele și păcatele Expoziției care s'aŭ criticat în deajuns, dar care nu se pot pune numai în sarcina unor oameni, ci mai mult a mediului social.

Prin urmare, cunoașterea și întrebuițarea mai metodică, mai conștientă a forțelor noastre, organizarea cu totul europeană a muncii noastre, emanciparea tot mai reală de supt robia exploatații străine, de orice soiŭ, iată cîteva din învățăturile cuminți ce avem de scos din experiența Expoziției Naționale. Aceste învățături, cu sămînța lor bună, aŭ și norocul de a cădea astăzi pe un pămînt bun: generația tînără a neamului nostru care în știință, în mișcarea literară, în activitatea economică și socială sporește mereŭ dovezile de occidentalizare, de moralizare și în același timp de reală naționalizare a vieții neamului nostru.

Cît pentru momentele naționale mari legate de Expoziție, ele aŭ izvorit din recunoașterea tot mai întinsă a vredniciei Statului și poporului românesc de către popoarele străine și, mai ales, aŭ izvorit aceste neuitate momente naționale din mănoasa revărsare la noi a miilor și a zecilor de mii de Romîni de peste hotare, care cunoscură în sfîrșit mai de-aproape Țara-Romînească, statul și cultura fraților de sine stătători și învățară, de sigur, a-î prețui mai mult, dindu-le și lor, în schimb, atîtea prilejuri de a-î cunoaște și de a-î prețui mai bine, ba chiar de a-î iubi mai adînc.

CÎNTEC DIN POPOR

— Frunză verde siminoc
Ia-mă maică'n iarmaroc
Și mi-î cumpăra noroc!
— Dragul maicii, fi cuminte,

Că norocul nu se vinde;
De s'ar vinde el cu bani,
L-ar cumpăra *boierii mari*,
N'ar ajunge la *țărani*!

(Din Tișăuți, Bucovina.)

ION STREȘINĂ.

ȘINCAI

*Din vechi hrisoave, din scripturi bătrîne
Stringînd de-avalmă note pentru Hronic,
Așa-l văd eu pe tînărul canonic,
Istoricul simeț și dirz de mîne.*

*Cînd cei puternici l-agrăiau ironic,
El nu știu minia să'și înfrîne.
Mișei, l-aū prigonit, l-aū scos din pîne,
Dar — n'aū înfrînt curajul lui demonic.*

*Ca Dante, ne'nțeles, pribeag prin sate
Îl văd apoi, purtînd, trudit de cale,
Gigantica sa operă în spate,*

*Întreg trecutul națiunei sale:
Un alt Infern, mai crunt, mai plin de jale, —
Căci toate 'n el erau adevărate!*

BCU Cluj / Central University Library Cluj St. O. IOSIF.

VREMURI DE BEJENIE

IV.

În fuga lor iute spre Forăști, cei doi prieteni pretutindenî găsiaū grozava veste ajunsă. Căsuțele satelor rămîneau moarte, grele, și pîlcurile de oameni, cu neveste tăcute și palide, cu copiii scîncînd, se pregătiau să infunde negura codrilor și a munților. O mișcare înfrigurată se ghicea în toate părțile, pe dealuri și văi, supt același cer liniștit cu soarele coborînd spre asfințit, spre amurgit, spre o noapte de spaimă.

Răpede trecură pe cai avîntați în galop întins. Și Andrieș Hamură cu cit vedea că se desprinde mai lănurit din verdeața livezilor vechea casă a părinților lui, a copilăriei lui, cu iazul de trestii înflorat de vînt, cu moara neagră, tăcută și tainică, cu bordeiele robilor, cu toate colțurile fericitei copilării, cu atîta mai grăbit îi bătea în piept inima. Gînditor, în săltăturile calului său pîntenog, Costea Morocîne nu zicea nimic.

Așa trecură pe zăgazul cu sălcii vechi, pe lingă opustul cu ape vi-jînd și pe lingă moara tăcută.

Stringînd friul și lăsînd calul în trap domol, Andrieș Hamură zise încet :

«Moara nu umblă... pare pustie... Și n'am întîlnit încă nici-o ființă omenească».

Și grăbind amîndoi spre curți, pricepură îndată că se găsesc în pustii locuri. Ușile grele de stejar închise, obloanele negre puse, grajduri, hambare, șoproane goale, gol pretutindenî, și bordeiele robilor ca niște triste moșiroaie, îndărătul curților. Hamură se gîndia ce viață veselă și vrednică se desfășura în acele locuri, ce mulțime de oameni furnică din satul care se întindea mai departe pe coastă, în jurul vechii biserici de piatră, ce viață se desfășura odinioară... Ș'acuma toate erau părăsite în pripă. Pe crucea de la turla bisericii, pe cerul sîngeros al asfințitului, așteptau trei ciorî, una în vîrf, una de-o parte și una de alta.

«Aû aflat vestea și s'aû dus... vorbi încet, cu glas mișcat, Hamură.

— Și ție parcă-ți pare rău, frate Andrieș, răspunse Costea cu un zîmbet prietenesc. Ce-ar fi fost să fi venit tu acuma, cu vestea, ca un fulger?

— Așa-î, mai bine că s'aû dus... zise tînărul... Dar cînd vād așa toate, mi se pare nu știu cum, că toți aû murit, că totul s'a stîns!..

Un om înnăinta spre ei din sat, și părea speriat, cu ochii mari și cu fața prelungă. Gheorghiiță Răducan de la spatele celor doi prieteni îl cunoscuseră numai decît și dete drumul unui strigăt de mirare :

«Apoi îl cunosc! Asta-î Ilie Buzărlan al nostru!».

Cu toporul uriaș cu coadă lungă din proaspăt pusă, cu jungherul mare la cingătoare, Buzărlan se oprise și privia crunt prin sprîncelele-î tufoase. Apoi cunoscuse cu cine are de-a face și se apropiere grabnic, cu un zîmbet mulțămît supt mustățile groase, scurte și tușinate de-asupra buzelor.

«Nici nu te cunoșteam, stăpîne!» strigă el. Apoi se opri aproape de cai, privi spre Costea, privi spre Andrieș, își întoarse apoi ochii spre curțile pustii.

«S'aû dus de ieri cu toții... zise el trecîndu-și toporul în stînga și scărpinîndu-se cu dreapta la ceafă. A venit vestea că daû Tătariî, și s'aû bejenit! Pe mine m'aû lăsat. A zis boierul că dacă-î veni, să-ți spun să n'ai grijă... Ei s'aû tras încolo, la munte... și s'or opri undea da Dumnezeu, iar dumneata îi găsi cum îi putea... Și-a zis ca să merg și eu cu dumneata, că poate ți-oiu fi de vre-un folos... Și m'a lăsat să-ți spun ca să n'ai grijă... Și mi-a zis jupîneasa Mitrofana să-ți spun că și la Drăgușeni, la boierul Mihail Talpaș aû trimis veste... Ca să știi»...

Buzărlan tăcu deodată. Atîta avea de spus, atîta spusese, și se oprise. Își trecu toporul în dreapta, la loc : și strecură pe furiș o privire curioasă spre Costea Morocîne.

«Vra să zică asta ți-aû spus!» rosti Andrieș, cu ochii ațintiți, privindu-se par'că înlăuntru, în suflet.

— Asta.

— Și cînd veneam noi, de ce te apropiai așa, cu sfială?..

— Apoi nu prea vă cunoșteam... că vă vedeam trei, zise Buzărlan, zimbînd larg... Chiteam că să fi venit...

— Cine să fi venit?...

— Ia niște răutăți... niște jigăniî de păgîni... Și mă pregăteam și eu cu toporașul ista...»

Costea Morocine începu să ridă înveselit. Ilie zîmbi și el, și iar își trecu toporul în stînga-și dreapta, cu degetele cirlig, și-o mină spre ceafă.

Andrieș Hamură strîngea frînele murgului:

«Hai să mergem, hai să mergem, că staî ca pe jăratec...

— Să mergem, să mergem, tinerețe, zise Morocine; dar nici cu grabă mare, nici cu încetineală... Mergem la Drăgușeni, dar și de-acolo s'a cărăbănit norodul... Dar la Drăgușeni, cu toate acestea, vrei să mergi?...

— «La Drăgușeni, că poate încă n'au purces...»

Ilie Buzărlan, dispărut o clipă, se întorcea călare, pe-un fugaciî scurt și voinic ca și dînsul, ca din pămînt crescut. Hamură dădu pîntenî murgului și porniră — lăsînd curțile de la Forăști în pustietatea și 'n melancolia singurătății.

Cum umblău prin cele din urmă lucrî ale asfințitului, peste cîmpuri goale, fără tropot, pe fărîna moale, Andrieș Hamură dădea din cînd în cînd zbor la puține cuvinte, cu greu și cu tristeță rostite:

«Vai, frate, plin de amărăciune mi-î sufletul!... Cum mă pregăteam eu pentru bucuria asta! Dacă s'a dus, dacă n'o găsesc, ce fac eu? unde s'o caut?»

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și Costea Morocine tăcea și părea gînditor; iar amîndoi slujitorii din urmă veneau grabnic, cu obrazurile împietrite, unul cu săneța în spate și cellalt cu toporu-î uriaș.

Veni amurgul cu împrăstierile-î de umbre fumuriî; veni însurarea limpede, fără nici-un nour, tristă pe cîmpi singuratece; și noaptea deplină se întinse; ș'acuna depărtările neclintite nu mai păreau închise în zidurile tăcerii. Deși sgomote nu veneau din depărtarea munților, dar se ghicea într'acolo larma durerii și sîngerarea faclelor prin noapte. Și cum întunerecul creștea parcă, înnaintea răsăritului luneî; cum apele păreau neclintite și dealurile, de veacuri uriași ai pustiurilor, — porni deodată un buciom, de departe, de departe tare, să strige prelung și chinuit. Domol și greu, trecînd prin amărăciune și lacrimi, venea sunetul; ca un fior adînc din depărtări de ani și din nemăsurate depărtări ale zărilor, tremura vestea cumplitei primejdii, care se apropia ca o vijelie, dar pe care o închidea încă zăre nepătrunsă de la miază-zi. Și o stea, ca un ochiî îngrozit, roșu, se aprinse în întunec, cine știe unde, pe-o culme, spre răsărit: era alt semn, focul străjilor. Pe alte dealuri, în josul țării, aceleași focuri ale spaimē ardeau; și din culme în culme rugurile acestea tresăreau vestind mai departe în țara de sus că e foc și sînge în țara de jos!

«Vine primejdia, vine ca boala și ca moartea... Cine s'o mai oprească acuma?» vorbi cu mîhnire Costea Morocine.

Iar Andrieș Hamură, cu buzele strînse, se aplecă pe oblînc, își sîngeră cu pîntenii calul, și ca purtați de un vînt rău cu toții sburau

pe drumul de costișă, pe de-asupra văii Moldovei, plină de întuneric. Și când ajunseră la Drăgușeni, în sat pustiu intrară; luna răsăria din rumeneala zării, ca de sînge, și un cîne urla din mijlocul căsuțelor negre. Se opriră la curțile boierului Mihail Talpaș. Ferestrele păriau ochi orbi; luna strecura raze triste în gospodăria goală, în tăcute și frumoase locuri părăsite de freamătul vieții. Milnit, pe murgul neclintit, sta Andrieș Hamură înaintea balconului încununat de ruscă și de flori. Ochi închiși în lacrimi păreau florile în revărsarea pulberii lunare; ș'un val de lacrimi răzbătea din sufletul tînărului spre ochii cari ardeau ca două negre diamante. Visurî și dorurî ale tineretii în vînt de furtună veniseră, și-n sbor de furtună se risipeau. Fără cuvinte sta flăcăul boierului Gligorcea din Forăști și privia pierdut balconul în taina florilor căruia dăduse Lilianeî sărutarea logodnei. Acuma se strecurau sîrmele de aur ale lunii prin rugurile viței sălbatice; din pulbere, din umbră, din lumină, o fantasmă dragă părea că naște; dar durerea buciului adia în depărtare ș'o undă slabă de vînt trecu șopotind prin frunzele balconului, și lumea visului de-o clipă pieri.

«Să mergem, să mergem, frate Costeo! dar nu știu ce să fac! arșă mi-i inima, risipite — gîndurile... Unde-o s'o găsească acuma?»..

Costea Morocîne tăcea. Andrieș Hamură se întoarse în șea spre el, cu ochi de durere amară.

«Pentru asta am venit eu, frate Costea, de departe»!..

— De ce-o bocești, copilărie? vorbi lin Morocîne, privind-l cu bunătațe. Acuma nu-i vreme pentru asta. Domnița ta fuge la adăpost, la munți... Hai după dînsa ș'o s'o găsim...

— Dar încotro? Unde să mergem? încotro să ne îndreptăm?..

— În spre mănăstiri să mergem... În altă parte unde? Acolo, la mănăstiri, e adăpost la zile grele...

Îndărătul lor o tusă adîncă tresări, și îndată se auzi glasul gros al lui Ilie Buzărlan.

«Stăpîne, la Rîșca să mergem... Spre mănăstirea Rîșca ai pornit și boierii noștri»!..

Andrieș Hamură se întoarse răpede, cu fața luminată de bucurie:

«Spre Rîșca? Știi bine că într'acolo ai plecat?»..

— Da, stăpîne, în spre Rîșca...

Tînărul se uita la Costea cu priviri luminoase. O revărsare de bucurie îi mîngîia sufletul.

«Bine, bine, zise Morocîne, înainte mureai de durere, ș'acuma nu mai poți de bucurie...»

— Frate Costeo, frate Costeo! cu tine până la moarte... Din vorba ta n'am să ies! De-acu numai pe tine te am...

— Bine, foarte bine, tinerețe... Dă pîntenî calului, și să mergem... Trebuie s'o găsim!.. Vezi tu... mai nainte mă ajunsese și pe mine la inimă durerea ta... Eu de acuma pentru norocul altora trebuie să trăiesc, căci om ca mine fără noroc în toată țara asta n'ai să găsești... Stai să mergem...

Balconul înflorit al dragostei rămase tăcut și pustiu, în satul negru

rămase urlind la luna galbenă ciinele; și cei patru călăreți eșiră la câmpie, spre Moldova, spre negura munților, spre Rîșca.

Trecură de trei ori girlele Moldovii prin stropi argintii, după aceea străbătură o limbă de pădure și începură a urca și cobori prin mute singurătăți, prin dealuri și văi, fără locuinți omenești, fără lumini! Peisagiile incremenite de vis, negre peisage moarte, prin care ca fantome treceau patru călăreți negri. Din cînd în cînd alergau pe lingă iazuri și pe lingă păduri de trestii. Trestiiile nu se mișcău; stăteau neclintite, ca într'un farmec. Iazurile lucii ca oglinzile răsfrîngeau luna nemișcată din înalt; o lună ciudată, atîrnată parcă în văzduh, în aburi, cîupt un cer albastru spălăcit. Total era mut și trist, plutind într'o adîncă și neagră melancolie. Triste cîmpii, triste dealuri sterpe, și văi și lanuri negre, și luna singură pe cer fără stele, singură, neclintită, spăimîntată deasupra morții de jos.

Așa merseră vreme multă. Nouri cenușii bătînd în argint cucereau albastrul cerului și urmăreau luna albă.

Treceau pe lingă o apă întinsă, în umbra unei lunci de sălcii. Pe luciul negru tremurau cercuri repezi, care se depărtau spre mal, parcă în mijloc căzuse și se cufundase ceva.

După ce trecură, Morocine se întoarse spre Hamură:

«Ai văzut? Tremura balta în cercuri... Cînd tremură apă neagră în cercuri, să știi că diavolul s'a scaldat în ea...»

Andrieș nu răspunse. Luna fu înghițită dintr'odată de nouri și întunerecul puse parcă zid negru înaintea călăreților. Caii slăbiră unbletul la pas și începură a sufla osteniți.

«De unde știi? întrebă încet Hamură.

— Hei, apoi eu să nu știu?... Eu, dragă frate, multe știu, pentru că multe am pățimit... Nu știi tu că faptele cele rele în noaptea neagră se fac? Și Dumnezeu sloboade din lanțuri răutatea asupra pămîntului... Pociturilor tuturor Dumnezeu le-a dat slobozenie asupra nopții. Eu am avut val odată, cînd am scăpat de la Tătari, cu capul gol, călare pe deșelate pe-un cal prins în fugă din ceair... Goneam nebunește, ș'am dat în mlaștină necurate... Și după mine fugeau dinhăniile acelea fără Hristos, care minîncă carne crudă, fugeau Tătarii, îi vedeam șiroi după mine; și cînd vedeam eu zarea largă înaintea, și cînd îmi închipuiam de ce moarte o să mor cînd mă vor întoarce îndărăt păgîinii,... ah! frate acela a fost ceas cumplit... Am lăsat calul, care s'a năpăstuit pe podiș de erburî mincinoase, s'a cufundat și numai cu capu afară a rămas, nechezînd cu durere... Și eu m'am repezit prin păpuriș, m'am ascuns, cu moartea 'n inimă și-au socotit Tătarii că m-a sorbit mlaștina cu cal cu tot, — mi-au trimis calului o săgeată care l-a sfirșit... dar după aceea eu am rătăcit flămînd și însetat multă vreme... în ceasul cel greu, după ceas de flori, în ceasul cel greu, cînd și apele, și codrii, și stîncile dorm, cînd nici cîne nu latră, nici cocoș nu cîntă, nici frunza 'n copac nu se clătește... Mă ameteau miazme otrăvite și se ridicau în juru'mi duhuri ale singurătății... Nu știi tu, frate, cît prețuește un tovarăș la așa necaz... Un om să ai, — nu un om, o ființă măcar, un cal, pe care să-l lauzi suffind, pe care să-l simți cald lingă tine, pe care să-l mîngii, în ochii căruia

să te uiți... E mare și cumplit mormînt neagra singurătate... Asta s'o știu de la Costea Morocîne.

Merseră încă mult, fără să deștepte cu glasurile lor tăcerile. Apoi într'un tîrziu, din pădure eșind la loc limpede, în lumina unei scăpată din închisoarea nourilor, văzură deslușit un sat mare la dreapta. Trecură pe la marginea satului, prin deșis mărunt de mlașă, și dădură de o apă îngustă și limpede, frămîntînd argint pe prund și clocotind cu murmur dulce.

«Asta-i apa Rîștei...» zise Andrieș Hamură.

Cînd caii intrară cu copitele dinnainte în unde, glasuri din partea cealaltă, din sălcii, izbucniră prelung:

«Cine-i, mă? care-i acolo?...»

Erau glasuri spăimîntate, răgușite cari așteaptă primejdia.

«Oamenii buni, de-ai noștri!» strigă Hamură.

Trecură încet, răscolind în valuri zgomotoase apa. Sătenii cu topoare, cu coase, ciți-va cu arcuri, erau tupilați dincolo, pe după trunchiuri de răchii bătrîne. Cu cojoacele întoarse pe dos, cu căciulele mari în cap, cu uneltele ogorului schimbate în arme ucigașe, nu mai semănau oamenii aceștia cu sătenii blajini din îngrămădeala iarmarocului Băii.

«De unde veniți? și ce se mai aude prin urmă? întrebă un glas.

— De-ocamdată numai semnele se văd... numai focuri pe dealuri... răspunse Costea Morocîne.

— Apoi acelea se văd și de-aici... de cum a inserat se văd...

-- Atunci tot mai este pîn'ce-or veni... vorbi liniștit Costea.

— Da, că să-i ie mama dracului! grăi Românul, din umbra răchiiților. Mare spaimă și mare năcaz! Iar s'a'u pustiit satele... Ș'aici la mănăstire e o jălanie, ș'un amar... Se strîng din toate părțile bejenii... Și boerime cu slugi a venit... uite, cit păr în cap... Mai sta pe aici... mai vine cite-o undă de spaină, și pornesc mai departe...

— Da'voi ce faceți? străjuți aici malul... Mai sunt mulți încolo, de pază?

— Sint, cum nu, mai sint... Așteptăm și noi... Apoi, de-acu, cum o da Dumnezeu... Mai sint ș'aici, mai sint și'ncolo, cătră Moldova... Poate'ncolo, în zori de zi, să vie... c'apoi ei vin drept spre mănăstiră, că știu ei unde s'adună creștinii... Ehe! crezi că nu știu ei?

— Da'știu, cum nu, bată-i Dumnezeu să-i bată!...» mormăi din inimă, cu minie, Ilie Buzărlan. Andrieș Hamură se alătură de Costea:

«Să mergem, frate, să mergem... să vedem ce este pe la mănăstire...»

— Mergem! zise Morocîne. Dar ori găsim pe cine căutăm, ori nu găsim, cum o da Dumnezeu... eu zic să ne oprim ș'aici, cu sabia noastră, pentru atîția creștini pe care-i așteaptă focul și primejdia...— Apoi se întoarse spre sătenii: Multă lume p'aici este? la mănăstire și'n munte?...

— Multă, jupîne... tare multă... două văi de ape... cite sate sint, toate s'a'u deșertat... și ca mină are să le pîrjolească focul... Sintem la mare cumpănă... Da de-acu, ce-o vra Dumnezeu... Dacă s'ar opri cu noi și doi oșteni ca dumneavoastră, tot mai bine-a fi...

— «Să facem cum zici tu, frate Costea... vorbi oftînd Andrieș... Da mai întăi să inergem la mănăstire... Inima'n mine, sāraca, numai Cel-de-sus știe în ce clește-î prinsă... în ce scîrbă și indoială...»

V

Cu cît cei doi tovarăși înaintau, cu atît în preajma mănăstirii un vuet surd, stăpînit creștea, și cu atît o mișcare înfrigurată tot mai mult bulucea lume necunoscută spre sfîntul locaș. Dușmanul încă nu se arătase, totuși nimeni nu striga; glasurile aveau fiorii șuerului.

În noapte, spre poarta mănăstirii, îngrămădirea de oameni oprise mișcarea; și cum ajungeau la șleah, prietenii dădură peste care cu poveri. Lângă boi așteptau sătenii neclintiți prin lumina tristă a lunei; câți-va slujitori cu sulii cercau să pornească carele oprite mai înainte, în umbră, și-un boerinaș tânăr venea la pas pe gânduri, cu arcul pus în curmezișul șelei, și părea a fi privighetorul celor cîteva care.

«Din cotro, frate?» întrebă Costea.

— De la Baia, răspuse tînărul. Atîta am putut stringe îngrabă un neam întreg de oameni...»

Glasurile slugilor se auzeau înainte: «Faceți loc, mă! să porniți înainte! ce v'ați oprit așa, în mijlocul drumului?...»

Ș'un glas domol răspundea: «Nu vedeți că s'au grămădit înainte? Unde, păcatele mele să mă vir și eu?...»

Iar tînărul cu arcul svîcni înainte, cu un strigăt înăbușit:

«Dă'n el! împunge-l!... cum, unde să se vîre? Să meargă înainte! Doar n'o să ne oprim aicea!...»

Un vaet, o plîngere scurtă de durere tremură în umbră, înainte. Din urmă, figuri speriate, bārboase, nāvăleau:

«Măi, creștinilor, măi! ce v'ați oprit aicea? Din urmă vine cumpănă și voi stați pe loc?...»

Andrieș și Morocine trecură înainte. Un glas greu, c'o oftare, se tînguia, dar omul nu se vedea; «Of! vai de sufletul nostru!...»

Și deodată, dinainte, carele cu poveri, începură a scîrții fioros. Convoiul întreg porni domol, pe cînd bice porneau scurt, cu sfială parcă, și pe cînd glasuri îndemnau. Venea șirag negru, lung de care; pe tot drumul în urmă se ghicea mișcare.

Prietenii își îndemnară caii. Trecură pe lîngă două butci negre. O barbă mare, albă se întoarse spre ei; un glas întrebă: »Din urmă nimic nu s'aude? Nu s'au arătat încă?»

— Nimic încă! răspuse Andrieș. Apoi, trecînd înainte, zise aplecîndu-se spre Costea: Ai auzit cum suspina cineva în butcă?..»

— «Sāracă lume înspăimîntată! murmură Costea. Dincolo ofta un biet om nevoiaș, aicea gem oameni cari s'au bucurat de fericiri pe lumea asta. Nici spaima, nici moartea n'alege!»

Carele scîrțiau plîngător, înaintau încet pe drum, legănîndu-se, ca sicriuri negre, prin pulberea leunî. Și'n spre poarta mănăstirii Rîșca tot mai mult se ticseau; și glasuri învălmășite creșteau: «Nu-î loc

înnainte! și călugării se pregătesc să fugă și ei în munte! Dați pe alături, treceți înnainte, nu-î loc la mănăstire!... Și din urmă, cu răsunete, isbucneau cuvintele: «Înnainte, înnainte! la mănăstire nu-î loc! fug și călugării...» Din fuga calului, cu armele sunînd, un boer repezit din urmă se opri:

«Nu-î loc la mănăstire?...»

— Nu, zice că toată lumea să meargă înnainte!... răspunse Hamură. Călărețul se întoarse, dispăru. Dar glasul lui se auzi îndată îndărăt, dînd porunci, răspunzînd la glasuri mai depărtate, care întrebau și ele dacă este loc. «Este loc? este loc? — Nu este loc, nu! mergem înnainte!...»

Și oamenii trăgeau boii de funie cu stînga, și cu dreapta îi îndemnau cu biciul; și ocoleau încet poarta mănăstirii la care călăreții alergau, din boltă căreia călăreții grăbiți eșeau. Strigau glasurile: «Înnainte! înnainte!» și cu murmur adînc carele, călăreții, căruțile, butcile se îmbulzeau înnainte, pe lîngă ezătura unui lac neclintit, pe lîngă zidul mănăstirii; și cum intrau în marginea pădurii, se mistuiau într'un adînc plin de umbră. Și din urmă îngrămădeala creștea, tot mai mare.

Costea și Hamură făcură la dreapta și se strecurară cu greu prin larmă, printre chipuri necunoscute de călăreți. În lăuntrul zidurilor, în jurul bisericei de piatră, între chiliile călugărilor, între arhondaric și clădirile scunde ale slugilor și ale robilor, se învălmășea o mulțime amestecată, de țărani, de tîrgoveți și de boeri tineri. Descălecară. Un frate tînăr, în haina-î lungă de șieac înclis, trecea pe lîngă ei; Andrieș îl opri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

«Unde-î starețul?...»

— Sîntîia-sa pîrintele-î la slujbă, zise repede flăcăul. E sobor mare în biserică... se slujește... De-acu trebuie să iasă...

— Să intrăm în biserică, vorbi iute Andrieș.

— Nu, că-î îmbulzeală mare, n'o să puteți!... Și flăcăul voia să treacă înnainte. Hamură îl opri iar.

«Stai, frate, stai... N'ai putea să-mi spuî dacă-î aici boerul Gligorcea din Forăști?...»

— Nu, nu-î aici, trebuie să fi trecut înnainte

— Da Talpaș de la Drăgușeni?

— Nu, nici el...

— Da-î cunosti?...»

— Nu știu, jupîne... să mă iertați... A trecut lume multă pe aici... Boerimea nu s'a oprit... A trecut mai departe...»

Și porni în fugă, printre oamenii cari furnicau în jur. Hamură se întoarse spre Costea.

— Ce facem?

— Ce să facem, frate? Să așteptăm să vedem...

— Să așteptăm... greu e să așteptăm... Norod mult, îmbulzeală, nacaz... Cu cine-o să putem vorbi liniștit? Cine are să ne poată spune două vorbe cu legătură?...»

Costea nu răspunse. Din biserică porni un val adînc de lume. Eșînd, oamenii se rupeau în două. Doi călugări eșiră și-și făcură repede loc spre poartă. Apoi, pe cînd biserica se deșerta încet, încet, pe cînd

soborul întreg, în lumina tremurată a făcliilor din sfeșnice, eșa în odăjlii, pe când mulțimea făcea loc tălăzuindu-se, împingînd îndărăt și pe cei doi prietenii, clopotele din turnul mut de la poartă vuiră deodată, întăiū c'o bătae adincă, apoi într'o plîngere amestecată, care tremura ca un cîntec de jale. Cîntînd, eșeau călugării cu bătrînul stareț Ioan în frunte, și cîntarea lor amestecată cu a clopotelor acoperea murmurul îngrămădirii din jur.

Clopotele tăcură. Intre capetele descoperite, în tăcerea care se întinse, bătrînul stareț Ioan ridicase mîna dreaptă. Barba albă începu să-i tremure; în tăcere, începu să vorbească.

«Boeri dumneavoastră, oameni buni, de-acu ce-o vrea Dumnezeu !... Pentru păcatele noastre ale tuturor vine urgia păgînului iară. Cine poartă arme, să se împotriviască... Cei slabi, bătrîni, femeile, copii, să se ridice în munte, la poiana lui Iov... Numai dumneavoastră nu lăsați sfînta mănăstire așa... Să coborîm măcar aceste sfînte clopote din turn, ca să nu cadă pe mîna necredincioșilor, să facă gloanțe pentru puști din ele... Le-om coborî și le-om lăsa afund în iazul de la poartă... Și când a da Dumnezeu să ne întoarcem, le-om înălța iar unde aū fost, spre lauda Domnului! Multe aū trecut, va trece și asta !...»

Din toate părțile, din urmă, de pe lături, boeri tineri, cu arme, își făcură loc, se strîngeau cot la cot, în lumina lumînărilor. Vuet greu de glasuri porni o clipă, apoi se întinse iar liniște.

«Dumnezeū să binecuvînteze armele voastre !...» zise domol starețul Ioan și făcu semnul crucei cu mîna asupra mulțimei. Și glasurile dintr'odată porniră iar, săbiile lucind ca fulgere, eșiră afară din teacă; boerii treceau pe dinaintea starețului și-i sărutau mîna întinsă. Iar Andrieș Hamură, scuturîndu-se parcă de durerea care fierbea în el, făcu un pas înainte. Un val cald izbucnise deodată de la inimă spre temple; c'o înfiorare adincă se gîndea la lupta care se apropia, cea dintăiū luptă a lui cu necredincioșii, pentru părinții lui, pentru logodnica lui care trecuse înainte, care poate nu era așa de departe și care aștepta, acolo unde era, zi de lumină pentru iubirea lor tinăra! Se întoarse către Costea:

— «S'așteptăm și noi aici cu toți cei-l-alți... Cum o da Dumnezeu! După aceia mergem mai departe...»

— Alt-fel nici nu se poate... zise cu liniște și zîbind Morocîne. De-acu nu mă lasă sabia să plec... Se cere afară, se cere iar purtată...»

Trecură și ei spre stareț. După ce-i sărută mîna, Andrieș întreabă.

«Tare te rog, părinte... Spune-mi: a trecut taica pe aici?... Boerul Gligorcea din Forăști?... Și jupîn Mihail Talpaș de la Drăgușeni...»

— Aū trecut, s'aū dus înainte în paza Celui de sus... Dumneata ești feciorul boerului Gligorcea?... Să-ți dea Dumnezeu sănătate și putere...

— Rămîn și eu ai-i, ca s'aștept pe necredincioși... zise încet, mișcat, Andrieș. Bătrînu îi făcu asupra capului semnul crucei. Și 'n mișcarea întinsă din jurul locașului de piatră, Hamură și Costea, se simțiau purtați de valul de boeri tineri, care curgea domol spre poartă.

«Uite caii, zise repede Morocîne, cuprinzînd brațul lui Andrieș.

Intii să încălecăm; așa se cuvine... Și pe urmă vom vedea ce-o mai fi!...»

Gheorghită Răducan și Ilie Buzărlan veneau cu caii. Unul își ținea săneța dreaptă, cu stratul răzimat pe oblincul șelei; cel-l-alt, liniștit și încrunțat, prin pîlpîirile luminilor, își purta toporul în spate, parcă se ducea la o muncă obișnuită.

«Buzărlan acesta trebuie să fie om al dracului!...» zise, zîmbind, Costea.

— Eah! cum m'a lăsat Dumnezeu, Jupîne... răspuse Buzărlan încet, plictisit parcă.

Innălțat în șea, Costea Morocine se uită în juru-î, apoi își ridică glasul, puternic în murmurul din juru-î, scuturîndu-și barba uriașă:

«Boeri dumneavoastră! care a tras paloșul și care se oprește aici sa-și cerce puterile cu dușmanii, se cuvine să se strîngă la sfat. Fără asta n'am făcut nimic»...

Glasurile tăcură. Pe cai, boerii se apropiau. Glasuri încete întrebau. «Cine a vorbit? Cine-î?... Și s'auzeau și răspunsurile: «Nu știu, nu-l cunosc... Cel cu barba mare...»

— Da! cel cu barba mare! urlă Morocine, ridicînd în sus mîna dreaptă, — și-l chiamă Costea Morocine, și vine dela războiul lui Ion-vodă, să știți dumneavoastră... — Și-și trase sabia încovoiată. — Uite, sabia asta dela necredincioși o am! și cît mi-e barba de mare, dar nu-s fire intrînsa cîtî pîgîni am trimis eu pe cea lume...

Schimbăii repezi de vorbe se iscau în îmbulzeală. Andrieș Hamură se simțea innălțat în sus ca de o putere nevăzută. Un fior i se strecură prin spate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

«Da! voi nu-l cunoașteți, da' eu îl cunosc! Eu sînt Andrieș al lui Gligorcea Hamură din Forăști... Și eu îl cunosc pe Costea! A umblat piin toată lumea și patru limbi vorbește ca apa!...»

Boierii se strîngeau la un loc. Unii cu zale și cu coifuri de oțel, alții în haină ușoară, cu gugiuman de pielcică în cap, cu săbii și cu arcuți, jucînd pe cai frumoși cu hamurile lucînd în bătaia lunei albe. Și Coste intră în vorbă cu unul și cu altul, cu glasul limpede, tremurîndu-și barba lucitoare, pe cînd Hamură cu sînge tînar fierbînd, nu-și mai afla astîmpărul. Și biserica de piatră se ridica în noapte în cer limpede, cu crucea din vîrf sclipind; prin chilli, prin cerdacul arhondaricului se purtau ca în izbiri de vînt oameni și călugări, și spre cloponiță sătenii mulți veneau, cu scări, cu funii, cu odgoane, cu topoare.

Iar pe dinaintea porții carele treceau tot mai rar, și oamenii își îndemneau boii cu glasuri în care se simțea tremurul durerii. Lucruri sărace stăteau grămădite unele peste altele, și printre ele femeii și copii ședeau grămădiți, ca zvîrliți de o vîntoasă.

Innaintea porții mănăstirii, de cealaltă parte a drumului, se întindea iazul liniștit, străpuns de lună, pe jumătate luminat, oglindă lucie, pe jumătate întunecat de umbra pădurii care pornea chiar de pe malul lui. Pădurea tăcea neclintită, innainte, neagră ca de păcură, spre valea Moisei și mai departe, spre muntele Pleșu. Și de partea cealaltă, cîmpia se întindea supt lună pînă la Moldova. Satul Bogdăneștilor părea o adunătură de moșuroaie negre, și departe, departe, pe dealuri necunoscute, focuri de primejdie ardeau ca stele palide.

în scăderi și creșteri. Mănăstirea uruia de murmur, strigăte și îndemnuri tresăreau din când în când; în fața porții boierii se cunoșteau, se cercetau din vorbe și căutau să se înțeleagă cum vor face față năvălirii. Printre ei, se cărea din când în când scinteierea bărbii lui Costea Morocine. Andrieș Hamură tresărea din vreme în vreme cu vorbe aprinse, apoi rămânea ascultînd, furat încet, încet de amintiri și de doru-î tînăr.

Iar căruțe tot treceau din când în când la munte. Prin noaptea fumurie, prin care se vedeau toate nelămurit, numai pe jumătate, trecu un creștin trăgînd boii de funie, cu capu'n piept, cu grumazul apăsător ca de o greutate mare. În car o femeie geana neîntrerupt și în răstimpuri tresărea cu țipete de groază; doi copii grămădiți lingă dînsa scînceau și se uitau fîntă spre maica lor, cu ochi lucitori de lacrimi.

Un glas întrebă :

«Da ce-î, măi Romîne? Ce are femeia?»

— Apoi dă, boieră dumneavoastră, să fie cu ertăciune... Se necăjește să facă, și nu poate... Iaca așa geme de dimineață... Și mi-î milă de se rupe inima 'n mine... Da ce-î pot eu face?...

Și săteanul amărit, cu gemetele femeii, cu copiii înspăimîntați, trecu peste ezătură, în umbra pădurii, în spre necunoscutul năcaz al clipelor viitoare.

Și din pădure, în spre cîmpie trecînd, răsări un om cu părul vulvoi, c'un țapoii în mină, c'o dungă de întunecare supt frunte, prăvălindu-se înaintea din timp în timp într'o undă de fugă.

«Da 'ncotro fugi așa, omule?»

— D'apoi ce să fac? Mi-a rămas nevasta cu copiii în urmă... că pe mine m'a luat cu căruța să duc poveri boerești... Mă duc și eu să-î caut... Dumnezeu știe de i-oî găsi...

— Aă să dea păgîni peste tine, măi omule!..

Romînul nu răspunse. Se prăvăli înaintea, cu țapoii pe umăr, cu amarul lui, înspre soarta-î necunoscută.

Și Andrieș Hamură, cucerit de gîndurile lui de durere, cum privea la mișcările acesteia dîmnaite-î, cum asculta fără să vrea glasurile, își simțea inima pătrunsă de grea întristare; ș'o minie de furtună i se ridica din întreaga ființă împotriva acelor cari pîrjoleau o țară întreagă, înspăimîntau atîta omenire fără vină, și-î spulberau așa, ca într'o izbire de vînt, toată nădejdea lui din zilele din urmă, toată fericirea pe care o visase doi ani încheiați, săptămînă cu săptămînă, zi cu zi, ceas cu ceas.

Și inima i se zbātu deodată în piept. Glasurile din jurul lui conțeniră ca prin farmec. Departe, în miază zi, pe pustiul cer albastru spălăcit, creștea o rumeneală de pîrjol. Glasul lui Costea Morocine rosti lin :

«De-acuma am isprăvit sfatul... S'a arătat și semnul lor, — și cine vrea să măi stea de vorbă acuma, să stee sănătos... Păgîni vestea lor cu semnul focului o daū; și de-acolo ca vîntul vin într'acoace... Mult nu măi avem... Acestea de la mine să le știți, că eu zilele mele amare cu dinșii mi le-am trecut...»

Nimeni nu răspunse, cu toții priveau neclintiți spre rumeneala sîn-

geroasă care creștea, creștea întinzându-se amenințătoare, lămurind zarea, deschizând parcă de la miază zi un drum de lumină. Cu toții își pregăteau arcurile, oțele de sănețe luceau ici și colo, săbii multe scînteiară ca o apă tălăzuită. Și Andrieș Hamură, mînat de furtuna din lăuntru a sufletului său, își împinse calul înapoi, spre drum.

O căruță, cea din urmă, venea în fugă, trasă de doi cai mărunți. În dreptul porții, se opri. Un flăcău cu coasa 'n mină sări din ea, pe cînd un glas de femeie îl chema cu gîlgîiri de lacrimi:

«Nu te 'ntoarce, dragul mamei... hai cu noi!...»

Ș'un trup sprinten de față tină, răsări deodată lingă trupu 'nco-voiat al bătrînei, cu un glas dulce, de durere:

«Nu te duce, Tudoruț, c'au să te taie spurcații...»

Și fata și bătrîna se lămureau negre, aplecate peste draghinele căruței, în lucirea de spaimă a pojarului crescut.

Flăcăul nu răspunse, se întoarse încet spre miază-zi, și porni. În bocetele femeilor, căruța se urni spre pădure. Andrieș Hamură ajunsese din urmă pe flăcău.

«Fata din căruță ți-î soră ori logodnică?» întrebă el cu glas înduioșat.

Tudoruț, se opri, își întoarse spre boier fața palidă, pe care mustăcioara neagră părea trasă cu cărbunele.:

«Mi-î logodnică...» zise el încet. Și porni iar, cu fulgerul coasei deasupra capului. Iar Andrieș Hamură se simțea tot mai amețit de turburarea furtunei lăuntrice, se scutura, ca și cum voia să alunge înfățișarea dragă a Lilianeii, care-î plutea ca'n aburi neclintită, urmărindu-l; ridică sabia, izbi cu pînteni în murg și se svîrli spre Costea.

«De ce te uiți așa la mine, frate Costea?...»

— Ei, tinerețe, tinerețe! grăi înăbușit Morocîne. Mult îmi pare rău că s'au dus tinerețele și dragostele mele! Tu ai, frăține, pentru cine trage sabia, tu ai înaintea ta o nădejde... Dar eu n'am nimic pe lume...»

Și glasul-i era cald și învăluit, umbrit parcă de părere de rău.

Și roata de boieri tineri porni dintr'odată furtunoasă spre cîmpie, pe cînd în mănăstire, mulțimea de oameni rămasă, trîmura adînc murmur supt clopotniță.

Sus la clopote era grabă și necaz. Topoarele băteau în legăturile de lemn și arama slobozea o adiere jalnică de sunete. Glasurile îndemnau, mîni grăbite pregăteau și legaau funiile. Iar jos călugării, ajutați de oameni, scoteau sipetele cu odăjdii vechi, sfeșnicile de argint și odoarele scumpe; cîrdui de săteni, întovărășiți de umbrele negre ale monahilor, eșeau pe poartă, ducînd sarcinele la adăpost în munte. Și pe cînd vilvoarea din depărtare creștea, adăogată cu focul apropiate, care zvîrleau în văzduh ploii de scînteii, ce izbucneau în rotogole răsfrîndu-se spre pămînt, clopotele desprinse din legăturile lor coborau încet, atîrnate de odgoane, în lungul pereților de piatră. Oamenii cu brațele întinse, pregătiți cu pari și cu năsălii, așteptau jos. În larmă de glasuri le primiră; și le așezară ca pe niște morți iubiți pe năsălii. Bătrînul stareț Ioan mergea înaintea și oamenii, tăcuți acuma, purtau domol darurile acestea ale binecredincioșilor Domni de odinioară. Pe pluta de stîlpi de brad, în grabă legată, le încărcară; să-

teni mai nalți și mai vînjoși își lepădară iute îmbrăcămîntea, și purtară pluta înuainte spre mijlocul iazului. La adinc desfăcură legăturile tari de gînj, și arămile amestecate cu argint, care vestiseră primejdia, zguduiră luciul apelor, se înfundară în bulbucî clocotitori ca într'un mormînt; și pluta fu trasă la mal, de frîngîii, încet, în tăcerea celor adunați și celor întristați. Ioan bătrînul se întoarse domol și mai privi odată lung spre mănăstirea cu luminile stinse, cu porțile și cu ușile încuiate. Ca de un tovarăș drag se despărtea :

«În tine am căutat liniștea sufletului.. — păreau a zice lungile priviri ale monahului — ș'acuma îmi pornesc ciolanele bătrîne în prîbieg, în munții cărunți de piatră.» Și întorcîndu-se bătrînul porni cu rămășița soborului după el, cu ochii în lacrimi, spre întunerecul din valea Moisei, pe cînd în urmă rămînea cernită ctitoria înfrumusețată și inzestrată a lui Bogdan-Vodă și a lui Rareș-Vodă, feciorii cuviosului și viteazului vodă Ștefan cel bun și cel bătrîn.

(Va urma).

M. SADOVEANU.

RÎNDUNELELE

(DUPĂ THÉOPHILE GAUTIER)

*Desprînsă, frunza 'ngălbenită
S'așterne tristă pe pămînt;
Natura toată e-amorțită,
Crăci negre tremură în vînt.*

*Uscat, răzorul din grădină
Iși culcă ultimele florî,
Divina soareluî lumină
Se șterge 'ncet sub negri norî.*

*În șir cad ploile mănoase,
Sub strcașînă un ciripît
De rîndunele friguroase,
Anunță: «Iarna a venî!».*

*S'adună sgriburite 'ntruna,
Să plece 'n cîrd se sfătuesc:
— Ah! tremurînd, suspînă una,
Athena mea cum o doresc:*

*Acolo sbor de anî, ușoară,
Spre țara lui Anacreon,
Lipită-î frageda-nă căscioară
Pe marmora din Partenon.*

*— Eă mi-am făcut ascunzătoare
La Smirna, într'o cafenea,
Hagiî dormitînd la soare,
Îi căd trăgînd din nerghelea.*

*Hrînînd odoarele-mî golașe
Prin fum-u-aiabastru de ciubuc,
Ating cîte-un turban de pașe
Cînd într'un cuib saî cînd mă duc.*

*— Eă, zice-a treia, într'un templu,
Dintr'o triglyfă, la Balbeck,
Seninătatea o contemplant....
Spre ea de-abiu aștept să plec.*

*— La Rhodos, ciripește-a patra,
Intotdeauna mă gîsișî;
Într'un palat măreț mi-e ratra,
Ca stîlpî de vremurî înegrișî.*

*— Mă voi opri, mă spune alta,
Căci sunt bătrînă-acum de tot,
Pe o terasă de la Malta...
Să merg 'nainte nu mă pot.*

— Și-a cincea : Eă admir Cairul
Din vârful unui minaret,
Cînd Hogeca grav urmează șirul
Inălțătorului verset.

— L'a doua cataractă, 'nchee
Și-cea din urmă, mi-am șintit
Și eă un cuib frumos de fec...
Chiar într'un rege de granit.

Și toate se pornesc de-odată :
«Acînt cînd ne vom da în zărî,
«Prin slava cerului, curată,
«Vom trece munți, cîmpii și mări».

Sub streășină, ca văi de ele,
Așa în cîrduri ciripesc
In cor plătînde rîndunele,
Cînd grele vînturi le gonesc.

Și le 'nșeleg întreg cucîntul ;
Poetu-î pasăre și el ;
Dar, sclav, îi stînjenesc arîntul
Un lanț, și-un nevăzut inel.

Ah! aripî! aripî! cît nu cerne
Zăpadu albă pe ogor,
Spre prînăverile eterne
Cu rîndunelele să zbor !

RADU D. ROSETTI.

CRONICĂ

I. Cărți.

D. Dr. N. Leon, inspectorul general al învățămîntului secundar și superior, publică și în broșură (București, C. Göbl, pp. 15 în 8° mare) importantul d-sale «Raport prezentat d-lui Ministru al Instrucției asupra învățămîntului științelor naturale», — lucrare pedagogică a unui cunoscător, judecător și îndrumător foarte bine informat, înzestrat cu vederi luminoase asupra învățămîntului nostru. Critica aspră ce face d. dr. Leon stărilor de azi din învățămînt e cu atît mai prețioasă, cu cît propunerii de reformă serioase o completează pas cu pas, ceea ce arată că avem supt ochii noștri experiența îndelungată și gîndurile cîntărite ale unui adevărat prieten și fruntaș al școlii noastre.

* D. A. Procopianu-Procopovicî, specialistul mult apreciat în știința botaniceî, tipărește separat (București, C. Göbl, pp. 8 în 8° mare) studiul d-sale despre «Caracterul general al florei de pe moșia regală Broștenî», cu o hartă. Studiul e scos din monografia Broștenilor, datorită d-lor A. Popovicî și G. T. Kirileanu, apărută de curînd.

* D. V. S. Moga, cunoscutul agronomist, a extras din revista «Economia națională» (nr. 9, din Sept. 1906) studiul d-sale despre «Casa rurală în raport cu marea și mica proprietate, din punct de vedere economic». Broșura (Tip. «Eminescu», pp. 36 în 8°; prețul 50 bani) este o contribuire originală și prețioasă la studiul chestiunei țerănești.

* Intr'o practică broșurică portativă, tipărită la institutul «Minerva» (pp. 22, prețul 25 de bani), d. Zamfir C. Arbore, luptătorul și scriitorul basarabean așa de apreciat de toți citii îl cunosc, strînge datele statistice mai nouă asupra Bucureștilor, punîndu-le la îndemîna orî-cuî. Extragem din această

broșură, apărută în ediția oficială a primăriei, următoarele date mai interesante: populația Capitalei, la 31 Dec. 1905, o alcătuiau 102,532 bărbați și 89,860 femei, *Romîni*; 27,281 bărbați și 27,775 femei, *supuși străini* și 21,022 bărbați și 22,296 femei, cari n'au protecțiunea nici unui stat. După religie, 207,711 sînt *ortodocși*; 38,827 *catolici*; 43,360 *Evrei*, restul de alte religii. — Universitatea Capitalei are 2774 studenți și 341 studente, din cari 2805 Romîni și 310 străini. — Biserici sînt în București: 114 *ortodoxe*; 2 *catolice*; 1 *protestantă* și 3 temple *mozaice*. — *Academia Romîni* are o avere de 17,528,342 lei; în biblioteca ei s'au cerut în 1905: cărți 33,203; manuscrise 1863; documente 31,452; cărți vechi: 896; cetitori au fost 9,393. — *Fundațiunea universitară Carol I* are o avere de 496,913 lei, și o bibliotecă cu 15,246 volume; au fost 66,679 cetitori. — *Teatrul Național* a avut în anul trecut 71,000 de «spectatori *platnici*» (păcat că nu se arată și cifra, poate mai caracteristică, a celor «neplatnici»!).

II. Reviste.

În numărul 53 al *Neamului românesc*, d. N. Iorga lămurește, într'un instructiv articol de reprivire asupra activității de șase luni a revistei, programul neprețuitului organ politic «menit numai destăinuirii tuturor nedreptăților, pedepsirii tuturor păcatelor, proclamării tuturor lipsurilor și *sîrguinții cinstite de a găsi o îndreptare care să ni asigure o viață vrednică*». — E de o putere sugestivă extraordinară satira, de-o mare valoare și literară, nu numai socială, din nr. 54, datorită tot d-lui Iorga și scrisă cu prilejul reprezentării repetite a tragi-comediei lui Alecsandri despre pacostea lipitorilor străine incubate la țară și a «păturilor superpuse» căzute ca un blestem asupra Țării-Romînești. Nota tragi-comică a lui Alecsandri devine, în această zguduitoare satiră modernă a d-lui Iorga, tragică în cel mai deplin înțeles și amintește același element tragic din cugetările politice ale lui Eminescu.

«*Revista generală a învățămîntului*», nr. 4 (de la 1 Novembre), publică numeroase articole și notițe interesante asupra stărilor și nevoilor din învățămîntul nostru și asupra învățămîntului de aiurea. Remarcăm îndeosebi studiul d-lui C. Kirițescu, harnicul scriitor pedagogic și profesorul tot atît de vrednic, despre «*Programa studiului științelor naturale în liceu*», un articol informativ al d-nei Elena I. Rădulescu despre *Școala normală superioară de la Sèvres* și observațiile drepte, pline de simțire umană, ale învățătorului Ap. D. Culea despre miseria educației copiilor din mahalale. D. A. Lupu-Antonescu, în primul d-sale articol *Țărano-centrismul (!)* și *învățătorul*, crede cu dreptate, că activitatea *practică* a învățătorilor pentru ridicarea țăranimii e superioară propagandei *teoretice*, în scris, dar rostul acesteia îl prețuiește prea puțin: d-sa pare a nu ține seamă de faptul că tocmai această vie propagandă a provocat în bună parte și activitatea practică, pecare tot ea o stimulează și o hrănește mereu cu acel capital de idei și de simțire care-î necesar orî-cărei munci de îndreptare. Mai de aproape vor discuta chestiunea aceia pe cari îi privește de-a dreptul. Noi, ca revistă literară, avem însă de re-

gretat și de osîndit monstruosul termen nou: «*fărăno-centrismul*», ciudată împerechere de cuvinte și tot așa de imposibilă pe cît ar fi de imposibilă o bună vecinătate între plasticul stil al literaturii populare și încilcitul stil abstract al filosofilor tîrgovești!

* *Familia* din Oradea-Mare, nr. 37, publică articole și poezii de închinare lui V. Alecsandri, cu prilejul desvăririi statuii sale de la Iași, apoi continuarea unei conferințe de estetică a d-lui dr. V. Braniște, directorul ziarului *Drapelul* din Lugoj, schița unei anonime «*copilite abia trecută prin școală*», care, pentru o începătoare, nu-î lipsită de orice însușiri, și o dare de seamă a d-lui S. Dan despre concertele din București ale cîntăreților d-lui Dima.

* *Junimea literară*, organul entusiastei generații tinere bucovinene, deosemena publică, în nr. 11, o poezie de slavă lui Alecsandri și frumosul și înduioșătorul discurs comemorativ al d-lui N. Gane. Numărul mai cuprinde o schiță de L. Marian, sfîrșitul conferinței despre Coșbuc și Goga a d-șoarei Aspasia Luția, o dare de seamă de d. I. I. Nistor despre cele trei volume din *Istoria Romînilor în chipuri și icoane* a d-lui N. Iorga și un articol despre poezie și alcool prin care d. L. Marian ar dori să imiteze la noi chestionarul revistei germane *Das literarische Echo* (15 Oct. 1906) cu privire la această problemă. Am fi și noi curioși să aflăm «*ce atitudine observă scriitorii noștri față de alcool*», dar teamă ni-e că ei vor lua mai cîrind o atitudine față de acest plebiscit, iar această atitudine va fi cea mai... pasivă!

* *Viața științifică*, n-rele 7, 8 și 9, cuprinde articole de dd. dr. V. Babeș (Cîteva observațiuni asupra învățămîntului secundar), N. Iorga (Părerile unui Român din 1831 despre viața economică engleză), dr. A. Vasiliu (Stingerea pelagrei) și A. Surtu (Rolul igienic al germenilor din apă), apoi numeroase articole și notițe.

* Interesanta și bine îngrijita revistă *Stenograful*, pe care d. H. Stahl o scoate de sigur cu mari sacrificii, publică în numărul dublu, pe Sept.—Oct., portretul și biografia bătrînului stenograf C. Mănescu, o critică a sistemelor de stenografie adaptate limbei romine, o bibliografie stenografică romină și diferite texte stenografice.

* *Revista Asociației învățătorilor și învățătoarelor din România*, care își urmează stăruitor drumul de-al șaptelea an, are în nr. 5, pe Octombrie, numeroase articole și informații de interes pentru învățători. Redacția și administrația revistei e în comuna Smulți din Covarluț, iar tipografia e a «*Buciumului român*» din Galați.

* *Graiul bun*, revista aromânească condusă de d. N. Bațaria, cuprinde în n-rele 6—7 (Sept.—Oct.), apărute acum, bune bucăți în limba literară și în dialect datorite d-lor N. Bațaria, M. Beza, N. Tulliu, etc.

III. Ziare.

* *Gazeta Transilvaniei* a mai tipărit, în n-rele sale din urmă (supt titlul «*Pagini răslețe*»), vre-o două interesante foiletoane de astronomie datorite d-lui G. Todica, cunoscător temeinic, pasionat și rar cultivator al acestor

probleme în presa noastră. O culegere a numeroaselor sale articole în acest gen ar merita să fie foarte bine primită și n'ar trebui să întârzie prea mult... editorii !

* În *Vocca Tutovei* de la 12 Noemvrie, d. M. Răducanu continuă a se ocupa de editarea fragmentului «Bogdan Dragoș» pe care și d-sa o găsește «dezastroasă și condamnată». Numai d. I. Chendi, mult ispititul transcriitor al manuscriselor celor mai legibile datorite lui Eminescu, stă încă mut de admirație în fața minunilor de editor ale d-lui I. Dragomirescu, care l-a întrecut la rezeală, și nu îndrăznește nici măcar a-î mulțami pentru observațiile aspre și grațiositățile «neliterare» pe care i le aruncă pentru editarea «Poesiilor postume», ba îndură chiar — cu cea mai desăvârșită desinteresare ! — să mi se atribuie mie această operă de editare, de meritele căreia însă eu mă lapăd bucuros.

* *Tribuna* din Arad, nr. de la 11 Novembre, publică o mișcătoare scrisoare în versuri a țaranului Marcu Tirziu din Cănadul-Sirbesc despre pribegia și suferințele sale în America, — «țara cu fum mult, unde nici cuc n'am văzut», scrie naiv poeticul nostru Rominaș.

* *Gazeta de Duminecă* din Șimleu, nr. 46, are un mănunchiu de hazlii strigături populare.

* *Apărarea Națională* din Cernăuți, într'o serie de articole lămuritoare despre programul ei, susține cu energie, între alte postulate culturale, și pe acela al unei *catedre de istoria română* la Universitatea germană de acolo și dovedește că își dă bine seama de substratul cultural pe care trebuie să-l aibă ori-ce luptă politică cu caracter național. Sc.

RĂSPUNSURI.

Stea. Loco. — Răbdarea este coroana tuturor virtuților.

Z. P. Loco. — «Sămînța încrederei în puterile sale, sămînța răzămărei pe speranță și sămînța cunoașterii frumuseților de care ne-a înconjurat cauza primordială, trebuie aruncate în ogorul inimelor generației de astăzi...» versurile dv. însă le-am aruncat — la coș.

G. D. Onești. — Una din ele — *Alma mater* — e frumușică și se va publica.

Const. N. Craiova. — «Soarele încet se lasă...» Lasă-te și d-ta de versuri.

Celortălți. — În n-r. viitor.

Red.

A V I S

Toți d-nii autori și editori cari țin să fim informați asupra activității lor, sînt rugați a ni trimite cărțile, revistele și ziarele pe noua adresă a redacției: **Bulevardul Academiei 3 — Str. Edgar Quinet 4.**